

Голові спеціалізованої вченої ради
Д 26.113.06 у Київському університеті
імені Бориса Грінченка,
доктору педагогічних наук, проф. Сисоєвій С.О.
04053, м.Київ, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2

ВІДГУК

офіційного опонента **Сегеди Наталі Анатоліївни**, доктора педагогічних наук, професора, завідувача кафедри теорії і методики музичної освіти та хореографії Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького про дисертацію **Матвєєвої Ольги Олександрівни “Теоретичні і методичні засади педагогічної діагностики якості освіти майбутніх учителів музичного мистецтва в умовах університету”**, представлену на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми дослідження

Освітньою ідеологемою сьогодення є якісна освіта протягом усього життя. В одній з останніх освітніх декларацій ЮНЕСКО “Освіта 2030” (Інчхонська декларація щодо забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливостей навчання протягом усього життя для усіх, 2016 р.) зазначено, що саме якісна освіта формує у людини цінності і установки поведінки, які дають можливість реагувати на глобальні проблеми громадянською позицією. Основну відповідальність світова спільнота покладає на уряди, їх раціональну політику в цьому питанні і плануванні ефективних механізмів вирішення світових і регіональних проблем в галузі освіти до 2030 року. У згаданому документі окремим пунктом стоїть питання забезпечення якісної освіти і покращення результатів навчання, що вимагає вдосконалення їх оцінювання і наявних механізмів, які дозволять оцінити прогрес.

В Україні для вирішення актуальних освітніх завдань на конвенційному рівні прийнята нова редакція Закону “Про вищу освіту” (2014), в якій максимально враховано світові виклики і національні освітні традиції, окремим розділом актуалізовано питання забезпечення якості освітньої діяльності і якості освіти (Розділ V. ст.16.2.).

Гарантування рівноправного доступу до якісної освіти і наукових досліджень, гнучких траєкторій навчання, визнання і сертифікація результатів навчання, набутих в межах формальної, неформальної та інформальної освіти – соціокультурні виклики і актуальні питання порядку денного діяльності Національної академії педагогічних наук України, Міністерства освіти і науки, які разом з міжнародними освітніми програмами активно працюють для науково-методичного забезпечення реалізації актуальних світових тенденцій у вітчизняній вищій освіті.

Задекларована у Законі України “Про вищу освіту” автономізація ВНЗ зумовлює зростання академічних свобод разом з відповідальністю за якість

освітньої діяльності і якість освіти. Вітчизняні університети стикнулись з викликами глобального освітнього середовища – трансфером знання, мережевою взаємодією, ринком освітніх послуг, формуванням нової ієрархії університетів, злиттям університетів і міжуніверситетською конкуренцією. У таких цивілізаційних координатах виникнення нових моделей академічної діяльності актуалізується проблема підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва загальноосвітніх навчальних закладів, яка в Україні, здебільшого, реалізується у педагогічних університетах, рідше – гуманітарних, тоді як у класичних університетах і музичних академіях в основному відбувається підготовка музикантів-педагогів спеціалізованих музичних закладів різного освітнього рівня. У зв'язку з цим, педагогічна діагностика суттєво відрізнятиметься і за змістом і за процедурою, адже у цих фахівців різний предмет професійної діяльності.

Рівень взаємозв'язку окреслених цивілізаційних і соціокультурних реалій отримав наукову рефлексію у виокремлених О.О. Матвєєвою суперечностях, що зумовили мету і продемонстрували наукову, соціальну і практичну актуальність дослідження.

Наукова новизна і теоретичне значення одержаних результатів

Наукова новизна і теоретичне значення одержаних результатів рецензованого дослідження О.О.Матвєєвої полягають у тому, що вперше обґрунтовано компоненти педагогічної діагностики якості освіти майбутніх учителів музичного мистецтва – структурні (мета, напрями та види, інструментарій, педагогічний діагноз, об'єкти й суб'єкти діагностування) та функціональні (проектувальний, конструктивний, організаційний, комунікативний, гностичний, рефлексивний); *обґрунтовано* систему педагогічної діагностики якості освіти майбутніх учителів музичного мистецтва (блоки системи: цільовий, концептуальний, структурно-змістовий, процесуальний, результативний); *визначено* критерії ефективності системи на процесуальному (критерії якості компонентів освітнього процесу) та особистісному (сформованість соціально-професійної компетентності випускника) рівнях; *розроблено* організаційно-методичне забезпечення педагогічної діагностики та технологію діагностування спеціалізовано-професійних виконавських компетенцій; *обґрунтовано* трьохрівневу соціально-професійну компетентність випускника як об'єкт діагностування; *обґрунтовано та визначено* професійні компетенції майбутнього вчителя музичного мистецтва, індивідуально-психологічні особливості студентів як суб'єктів музично-педагогічної діяльності; класифіковано базові поняття дослідження; уточнено теоретичну сутність поняття “якість освіти майбутніх учителів музичного мистецтва”; теоретично обґрунтовано зміст поняття “педагогічна діагностика якості освіти майбутніх учителів музичного мистецтва”.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Сформульовані О.О.Матвєєвою наукові положення, висновки і пропозиції дисертаційного дослідження є аргументованими та змістовними.

Достовірність одержаних результатів підтверджується теоретико-методологічною обґрунтованістю вихідних положень дослідження, застосуванням сучасних наукових методів дослідження, апробацією та впровадженням результатів роботи в освітню реальність вищих навчальних закладів, у яких здійснюється підготовка вчителя музичного мистецтва.

Аналіз основних положень змісту дисертації свідчить про досягнення здобувачкою мети і розв'язання висунутих завдань. Висновкам, представленим у дисертації, властиві повнота та логічність викладу. Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджується широтою й різноманітністю опрацьованої джерельної бази (812 джерел, з них 64 іноземними мовами).

Оцінка змісту і завершеності дисертації

У вступі обґрунтовано актуальність проблеми дослідження, його поняттєво-категоріальний апарат, представлено системно структуровану концепцію, що містить методологічний, теоретичний і технологічний концепти; схарактеризовано методи дослідно-експериментальної роботи та експериментальну базу дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичне і практичне значення одержаних результатів, надано інформацію щодо впровадження і апробації результатів дослідження.

Наявна архітектоніка дослідження представлена його змістом, складеним з шести розділів, кожний з яких є логічно сформульованим елементом наукової рефлексії, що дозволило обґрунтувати теоретичні і методичні засади педагогічної діагностики якості освіти майбутніх вчителів музичного мистецтва як актуальної проблеми теорії і методики професійної освіти.

Найбільш істотними науковими результатами **першого розділу** дослідження є обґрунтування і визначення поняття “якість освіти майбутніх учителів музичного мистецтва”, виявлення потенційного, процесуального, результативного аспектів якості системи “освітній процес” факультету мистецтв університету та рівні внутрішніх структурних і функціональних компонентів (мета, наукова та навчальна інформація, засоби педагогічної комунікації, суб'єкти освітнього процесу). Дисертанткою визначено, що якість освіти майбутніх учителів музичного мистецтва виявляється у сформованості комплексу компетенцій/компетентностей, що задані метою музично-педагогічної освіти й визначені в нормативних документах.

Визначення результатів навчання і розробка для цього адекватного інструментарію широко представлені в класичному дослідженні педагогічної діагностики К.Інгенкампа. Разом із цим, враховуючи ступінь вивчення проблеми, дослідниця оновила існуюче наукове знання спробою міждисциплінарного трактування результатів навчання через поняття соціально-професійної та спеціалізовано-професійної компетентності учителя музичного мистецтва. Запропоновані зміст і структура названих компетентностей уможливили їх вичерпний опис як об'єкту педагогічного діагностування.

Для визначення методичних засад дослідження педагогічного діагностування якості освіти майбутніх вчителів музики в умовах університету неможливо уникнути розгляду індивідуально-психологічних особливостей студентів й у наш час не стільки характеристик цієї вікової категорії (адже у контексті парадигми освіти протягом життя студентський вік не обмежений), скільки індивідуально-психологічних особливостей представника музично-педагогічної професії. Матвєєва О.О. у параграфі 1.4. обирає обґрунтовану наукову позицію і в дисертації послідовно розкривається це важливе і специфічне для музично-педагогічної освіти питання.

У розділі 2 надано історико-педагогічний аналіз становлення та розвитку педагогічної діагностики, визначено наукові підходи до дослідження педагогічної діагностики якості освіти та її особливості у підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва в умовах університету.

Підкреслюємо теоретичне значення для історії педагогіки систематизованого Матвєєвою О.О. матеріалу про основні риси інструментарію педагогічної діагностики у різних історичних типах організаційної культури (С.96), який найбільш повно представлений в авторській монографії. Не дивлячи на відсутність такого завдання дослідниця отримала важливий висновок щодо періодизації історичного розвитку інструментарію педагогічної діагностики.

У цьому ж розділі дисертант формулює низку актуальних і беззаперечних положень (С.110), покладених в основу теоретичного дослідження й практичного вирішення проблем педагогічної діагностики якості освіти майбутніх учителів музичного мистецтва:

- педагогічна діагностика є системною пізнавально-перетворювальною діяльністю, що спрямована на розпізнавання, аналіз й оцінювання результатів освіти, вивчення індивідуальних і групових психологічних особливостей, особистісного розвитку тих хто навчається для визначення їхнього стану, корекції, прогнозу розвитку для забезпечення ефективності освітнього процесу;

- основною метою педагогічної діагностики є забезпечення ефективної підготовки фахівця, його особистісного і професійного розвитку.

Додамо, що винесення цих положень у висновки, на нашу думку, збагатило б наукову вагомість виконаного дослідження.

Треба відзначити наукову принциповість дисертантки, яка справедливо стверджує педагогічну безперспективність традиціоналістської для музично-виконавських дисциплін норми передавання музично-виконавського досвіду “школярським” способом, адже, як стверджує Матвєєва О.О., у такій методиці не ставиться завдання навчити студента вчитися самому, мобілізувати свої внутрішні ресурси (С.115).

Науково перспективним для педагогічної компаративістики нам вбачається контент-аналіз особливостей педагогічної діагностики музичної освіти в Німеччині, де успішно представлена наукова школа з вивчення психо-фізіологічних проблем професійної музично-виконавської діяльності.

Проведене експериментальне дослідження (**розділ 3.4**) доводить важливість й водночас проблемність ефективного функціонування педагогічного діагностування в умовах професійної підготовки майбутніх вчителів музики в університетах, зокрема, брак психодіагностичних методик, слабку обізнаність викладачів у нормативній документації щодо засобів діагностування результатів навчання майбутніх вчителів музичного мистецтва тощо (С.199). Професіоналізм Матвеевої О.О. як викладача-практика демонструє її точку зору на актуальність тестування і його освітні завдання на заняттях з музично-виконавських дисциплін.

У **розділі 4** дисертанткою теоретично обґрунтовано систему педагогічної діагностики якості освіти майбутніх учителів музичного мистецтва, стрижневими ідеями якої є цілеспрямованість, організованість, регулярність та керованість. На засадах системного підходу дослідниця обґрунтовує і розкриває, методологічний, теоретичний, технологічний концепти системи педагогічної діагностики, багаторівневу методологію наукового пошуку. Так, у контексті гуманістичної парадигми освіти висвітлено компетентнісний, особистісно-діяльнісний, індивідуальний, технологічний, кваліметричний підходи, які склали методологічний концепт дослідження. Теоретичний концепт представлений закономірностями, принципами, положеннями, методами, технологіями, що науково обґрунтовують предмет дослідження.

Методиками педагогічної діагностики якості освіти майбутніх учителів музичного мистецтва дисертант вважає сукупність методів, спрямованих на визначення результату одного із завдань освітньої діяльності, що пройшли перевірку на валідність, надійність та мають опис вибірки, на якій вони були апробовані (**розділ 5**). Методичний рівень наукового пошуку репрезентує технологічний концепт, де передбачено розроблення та реалізацію системи педагогічної діагностики якості освіти майбутніх учителів музичного мистецтва та впровадження її в освітній процес університету; її організаційно-методичного забезпечення. Ґрунтовними є представлені в роботі компоненти, умови та критерії ефективності системи педагогічної діагностики, детально подано впровадження запропонованого діагностичного інструментарію, що максимально враховує музично-педагогічну спеціалізацію. Важливо підкреслити, що у дисертації обґрунтовано студентоцентровані переваги актуальної для вітчизняної підготовки майбутнього вчителя музики рейтингової системи оцінювання (С.316,317).

Вивчення ефективності розробленої дослідницею системи педагогічної діагностики здійснювалися в ході педагогічного експерименту (**розділ 6**), в якому брало участь 384 студенти – майбутні вчителі музичного мистецтва. У роботі поетапно представлено педагогічний експеримент, у ході якого перевірялася гіпотеза, апробувалася авторська система педагогічної діагностики якості освіти майбутніх учителів музичного мистецтва. Згідно зі змістом і структурою процесуального етапу розробленої системи здійснене впровадження технології діагностування спеціалізовано-професійної виконавської компетенції майбутніх учителів музичного мистецтва.

Досліджена динаміка рівнів сформованості соціально-особистісних, загальнонаукових, інструментальних, загально-професійних, спеціалізовано-професійних компетенцій та соціально-професійної компетентності випускника згідно з визначеними етапами (потенційний, процесуальний, результативний) в ЕГ і КГ. Отримані результати коректно оброблено за допомогою критерію χ^2 , що дозволило зробити статистично обґрунтований висновок про ефективність авторської системи педагогічної діагностики якості освіти майбутніх учителів музичного мистецтва.

Наукову цінність мають зроблені дисертанткою висновки, в яких детально викладено основні результати дослідження, що демонструють, наскільки повно й вичерпно розв'язані поставлені в роботі завдання. У авторефераті вичерпно відображено основні положення дисертації.

Вважаємо, що вірогідність результатів дослідження забезпечується його методологією, коректно визначеним науковим інструментарієм, апробацією основних положень на чисельних міжнародних, всеукраїнських, регіональних конференціях, кваліфіковано проведеним педагогічним експериментом, а також упровадженням одержаних результатів у чинну систему професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва.

Наукові результати, отримані О.О.Матвєєвою, базуються на ґрунтовному аналізі проблеми, систематизації різних підходів до її вирішення, використанні значного масиву літературних джерел та методичних матеріалів, власній авторській науковій позиції. Додатки переконливо ілюструють зміст ґрунтового педагогічного експерименту щодо вирішення поставлених завдань дослідження на різних його етапах.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання

До значних наукових здобутків О. О.Матвєєвої відносимо науково-теоретичне обґрунтування та розроблення системи педагогічної діагностики якості освіти майбутніх учителів музичного мистецтва; запропонований науково коректний інструментарій діагностування, обґрунтовані принципи педагогічної діагностики якості освіти майбутніх учителів музичного мистецтва: загальнонаукові (системності, систематичності), дидактичні (наукової обґрунтованості теорії і практики педагогічної діагностики, констатувальної й коригувальної функцій діагностування, послідовності і наступності, доступності діагностичних методик і процедур, оптимізації, об'єктивності), професійно-етичні (компетентності діагностуючого, конфіденційності використання результатів діагностування); встановлені закономірності педагогічної діагностики якості освіти майбутніх учителів музичного мистецтва (вдосконалення змісту освіти, внутрішньої динамічної рівноваги в освітній системі, єдності емоційного й логічного в освітньому процесі).

Для розробки діагностичних методик визначення результатів навчання майбутніх вчителів музики у ВНЗ рекомендовано використовувати схарактеризовані рівні сформованості соціально-професійної компетентності (достатній, досконалий, творчий) та спеціалізовано-

професійних виконавських компетенцій (елементарний, рівень опанування, рівень застосування); критерії для оцінювання презентацій, особистісних музичних презентацій, колективних проєктів, есе на музично-інструментальних та вокально-хорових дисциплінах.

Практично перспективними є розроблені авторські опитувальники та тести (15 різновидів); впровадження у варіативну частину навчального плану підготовки бакалаврів зі спеціальності 01014 “Середня освіта” (Музичне мистецтво) спецкурсу “Теоретичні й методичні основи педагогічної діагностики”; використання матеріалів для самостійної роботи студентів “Тести та тестові завдання для діагностики та самодіагностики теоретичної підготовки студентів із дисципліни “Основний музичний інструмент (фортепіано)”, монографії “Теоретико-методичні засади педагогічної діагностики якості вищої музично-педагогічної освіти”, навчально-методичного посібника “Педагогічна діагностика в системі наукового знання” для викладачів і студентів вищих навчальних закладів.

Матеріали дослідження рекомендовані для використання керівниками освітніх програм в процесі розробки навчальних планів, робочих програм, інноваційних проєктів, а також в освітньому процесі університетів під час проведення лекцій, семінарів, практикумів, індивідуальних занять для оновлення їх змісту з метою підвищення якості навчання, виховання та розвитку студентів; керівниками структурних підрозділів факультетів мистецтв для визначення якості освіти майбутніх учителів музичного мистецтва.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях

Основні наукові положення дисертаційного дослідження опубліковано в 54 наукових і навчально-методичних працях, зокрема: 1 монографії, 3 навчально-методичних виданнях (посібник, науково-методичні матеріали, програма), 23 статтях у наукових фахових виданнях України, 4 статтях у закордонних фахових виданнях, 23 публікаціях у збірниках матеріалів і тезах конференцій. Кількість публікацій, обсяг, якість, повнота висвітлення результатів та розкриття змісту дисертації відповідає чинним законодавчим актам щодо присудження наукового ступеня доктора наук.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації

Ознайомлення з текстом автореферату дисертації дає підстави стверджувати, що за структурою, змістом та оформленням він відповідає сучасним вимогам МОН України до докторських дисертацій. У тексті автореферату дисертації відображені основні положення, зміст, результати і висновки здійсненого О.О.Матвєєвою дисертаційного дослідження. Зміст автореферату та основні положення дисертації є ідентичними.

Дискусійні положення та зауваження

Позитивно оцінюючи зміст представленого на захист дисертаційного дослідження, зазначимо окремі дискусійні питання та зауваження автору роботи:

1. На нашу думку, недостатньо переконливо представлено методологічні взаємозв'язки деяких виявлених суперечностей, які обґрунтовують проблему дослідження і його завдань. Так, виникає запитання – на вирішення якої суперечності спрямоване друге завдання у частині обґрунтування генези поняття “педагогічна діагностика”, якщо у суперечності 2 (концептуальний рівень) зазначається про достатньо високий рівень розробленості загальної теорії діагностування? Остання суперечність вимагає методологічного коректування відповідно до порядку постановки суперечностей в науковому дослідженні.

2. Дисертаційне дослідження набуло б більш якісної структури у разі конкретизації і систематизації умов університету, які позначені в основних складових методологічного апарату – темі, меті, об'єкті, предметі, гіпотезі дослідження педагогічного діагностування якості освіти майбутнього вчителя музичного мистецтва загальноосвітнього навчального закладу.

3. За умов недостатньої визначеності наукової термінології дослідження бажано здійснювати аналіз стану проблеми на конвенційному рівні та максимально послуговуватись фундаментальними висновками вітчизняних науковців, зокрема щодо тезаурусу компетентнісного підходу (Луговий В.І. “Компетентності та компетенції: поняттєво-термінологічний дискурс” (2009 р.), Сисоєва С.О. “Компетентнісно зорієнтована вища освіта: формування наукового тезаурусу” (2015р.) та інші), або ж науково аргументувати помилковість певних положень освітніх курикулумів, актуальних на час захисту результатів дослідження. Тоді дисертантці вдалося б уникнути певної термінологічної плутанини, яку підтверджує модельне представлення визначення соціально-професійної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва (Рис.1.6. С.88; Додаток Б; Таблиця 3.8. С.562).

4. У дисертації студенту надано суб'єктні функції самооцінки, самодіагностування, розглянуто його індивідуально-психологічні властивості як суб'єкта музично-педагогічної діяльності. Але, водночас, студента вказано як об'єкт (особистісний) педагогічного діагностування (наприклад, С.232 дисертація, С.20 автореферат). Як об'єкти діагностування схарактеризовано і структурні компоненти системи “освітній процес” (С.27 автореферат), і соціально-професійну компетентність випускника (наприклад, назва 1.3.). Зауважимо, що подібна невизначеність в позиції щодо розуміння об'єкту педагогічного діагностування вимагає уточнення.

5. У розділі 5 (С.288) необхідно конкретизувати відмінність запропонованих видів педагогічної діагностики (початкова, поточна, узагальнювальна) від традиційних видів контролю результатів навчання (початковий, поточний, поетапний, підсумковий модульний).

6. На нашу думку, результати формувального впливу запропонованої педагогічної діагностики та отримання заявленого “бінарного результату” (позитивний вплив системи педагогічної діагностики на якість освіти та відповідна позитивна динаміка рівня сформованості соціально-професійної

компетентності випускника (С.242) були б більш переконливим за умови застосування кореляційного аналізу.

7. Зауважимо, що у розділі 6.2. результати статистичної обробки порівняльного аналізу рівня сформованості різних показників спеціалізовано-професійної компетенції раціональніше було б подати у вигляді таблиць, натомість усі таблиці Додатку Д (технології педагогічної діагностики), що містять гарно структурований операціональний матеріал подати в основному змісті дисертації, так само і Таблицю Ж.8. Педагогічні ситуації, що потребують проведення діагностування на рівні структурних компонентів (Додаток Ж).

Висновок. Зроблені окремі зауваження, висловлені дискусійні питання не заперечують наукової цінності дослідження О.О. Матвеевої “Теоретичні і методичні засади педагогічної діагностики якості освіти майбутніх учителів музичного мистецтва в умовах університету”. Рецензована дисертаційна робота О.О.Матвеевої виконана вперше, є фундаментальною науковою працею, яка робить істотний внесок в теорію і методику професійної освіти. Результати дослідження, впроваджені в педагогічну практику, мають необхідну наукову новизну, теоретичне і практичне значення.

Вважаємо, що дисертація О.О.Матвеевої “Теоретичні і методичні засади педагогічної діагностики якості освіти майбутніх учителів музичного мистецтва в умовах університету” цілком відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України про “Порядок присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника” № 567 від 24 липня 2013 р. (зі змінами), а її автор Матвеева Ольга Олександрівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії і методики
музичної освіти та хореографії
Мелітопольського державного
педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького

Н. А. Сегеда

Підпис Сегеда Н.А. Засвідчую
Начальник відділу кадрів Мелітопольського
державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького

В.В. Сегеда
20/08/2016